БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ   ACADÉMIE BULGARE DES SCIENCES
ИЗВЕСТИЯ НА МАТЕМАТИЧЕСКИЯ ИНСТИТУТ
BULLETIN DE L'INSTITUT DE MATHÉMATIQUES
Том (Tome) XI

ПЕРИОДИЧНИ РЕШЕНИЯ НА ЕДНА КВАЗИЛИНЕЙНА АВТОНОМНА СИСТЕМА ДИФЕРЕНЦИАЛНИ УРАВНЕНИЯ ПРИ КРИТИЧЕН СЛУЧАЙ

Георги Брадистилов и Георги Бояджиев

Дадена е системата диференциални уравнения

$$\ddot{x}_i+\omega_i^2 x_i=\varepsilon f_i(x,\dot{x},\varepsilon),\quad i=1,\ldots,m,$$

$$(1)\qquad \ddot{x}_j+2a_j\dot{x}_j+\omega_j^2 x_j=\varepsilon f_j(x,\dot{x}\,\varepsilon),\quad j=m+1,\ldots,n,$$

$$\dot{x}_k+b_k x_k=\varepsilon f_k(x,\dot{x},\varepsilon),\quad k=n+1,\ldots,N,$$

където $x=(x_1,\ldots,x_N)$ е вектор. Векторът $f=(f_1\ldots,f_N)$ е аналитична функция на $x(t)$, $\dot{x}(t)$ и на малкия положителен параметър ε в област G на пространството $(x,\dot{x},\varepsilon)$, в което се съдържа $(x^0,\dot{x}^0,0)$. Тук $x^0(t)$ е решение на пораждащата система, която се получава от (1) при $\varepsilon=0$. Освен това имаме $a_j\neq 0$, $a_k\neq 0$, $\omega_j^2-a_j^2>0$.

Разглеждаме критичния случай на кратни честоти

$$(2)\qquad \omega_r=k_r\omega_1,\quad r=2,\ldots,p;\quad p<m;\quad k_r \text{ — цели числа},$$

и доказваме съществуването на периодични решения на (1) с период $T=\frac{2\pi}{\omega_1}+o(\varepsilon)$, които съответстват на ω_1.

Системата (1) при критичен случай, т. е. когато (2) не е в сила, е разгледана от Чезари [1]. В частност системата (1) без второто и третото уравнение при критичен случай $\omega_2=k\omega_1$ е изучена в [2].

Разглеждаме частния интеграл на пораждащата система

$$x_r^0(t)=N_r\cos\omega_r t+M_r\sin\omega_r t,\quad \dot{x}_i^0(t)=-\omega_r N_r\sin\omega_r t+\omega_r M_r\cos\omega_r t,$$

$$(3)\qquad x_s^0(t)=0,\quad \dot{x}_q^0(t)=0,$$

$$r=1,\ldots,p;\quad s=p+1,\ldots,N;\quad q=p+1,\ldots,n;\quad M_1=0,$$

с период $T_0=2\pi/\omega_1$ и начални стойности

$$x_r^0(0)=N_r,\quad \dot{x}_r^0(0)=\omega_r M_r,\quad r=1,\ldots,p;$$

$$x_s^0(0)=0,\quad \dot{x}_q^0(0)=0,\quad s=p+1,\ldots,N;\ q=p+1,\ldots,n.$$

Както ще покажем, константите N_r, $r=1,\dots,p$; M_r, $r=2,\dots,p$, могат да се определят така, че системата (1) да има периодично решение, което при $\varepsilon=0$ се обръща в (3).

Съгласно Поанкаре интегралът на (1) с видоизменени начални условия

$$\text{(5)}\qquad \begin{aligned} &x_r(0)=N_r+\alpha_r(\varepsilon), \quad \dot{x}_r(0)=\omega_r M_r+\beta_r(\varepsilon), \quad r=1,\dots,p;\ \beta_1=0;\\ &x_s(0)=\alpha_s(\varepsilon), \quad \dot{x}_q(0)=\beta_q(\varepsilon), \quad s=p+1,\dots,N;\ q=p+1,\dots,n, \end{aligned}$$

за достатъчно малки стойности на ε, $\alpha_1,\dots,\alpha_N$, $\beta_2,\dots,\beta_n$ може да се представи с редове от вида

$$\text{(6)}\qquad \begin{aligned} x_\nu(t)&=x_\nu^0(t)+\sum_{\mu=1}^{N}P_{\nu\mu}(t)\alpha_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}Q_{\nu\mu}(t)\beta_\mu\\ &+\varepsilon\left\{F_\nu(t)+\sum_{\mu=1}^{N}G_{\nu\mu}(t)\alpha_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}H_{\nu\mu}(t)\beta_\mu+\cdots\right\}, \quad \nu=1,\dots,N. \end{aligned}$$

Тук $P_{\nu\mu}(t)$, $Q_{\nu\mu}(t)$, $F_\nu(t)$, $G_{\nu\mu}(t)$, $H_{\nu\mu}(t)$ и т. н. са непознати функции на t, които въз основа на (5) добиват следните начални стойности:

$$\text{(7)}\qquad \begin{aligned} &P_{\nu\nu}(0)=1,\ \nu=1,\dots,N;\ \dot{P}_{\nu\nu}(0)=Q_{\nu\nu}(0)=0,\ \dot{Q}_{\nu\nu}(0)=1, \quad \nu=1,\dots,n;\\ &P_{\nu\mu}(0)=\dot{P}_{\nu\mu}(0)=Q_{\nu\mu}(0)=\dot{Q}_{\nu\mu}(0)=0, \quad \nu\neq\mu,\\ &F_\nu(0)=\dot{F}_\nu(0)=G_{\nu\mu}(0)=\dot{G}_{\nu\mu}(0)=H_{\nu\mu}(0)=\dot{H}_{\nu\mu}(0)=0. \end{aligned}$$

Тогава лесно намираме, че

$$\text{(8)}\qquad \begin{aligned} &P_{ii}(t)=\cos\omega_i t,\ Q_{ii}(t)=\frac{1}{\omega_i}\sin\omega_i t, \quad i=1,\dots,m,\\ &P_{jj}(t)=e^{-a_j t}\left(\cos\eta_j t+\frac{a_j}{\eta_j}\sin\eta_j t\right), \quad \eta_j=\sqrt{\omega_j^2-a_j^2},\\ &Q_{jj}(t)=e^{-a_j t}\frac{1}{\eta_j}\sin\eta_j t, \quad j=m+1,\dots,n,\\ &P_{kk}(t)=e^{-b_k t},\ k=n+1,\dots,N;\ P_{\nu\mu}(t)=Q_{\nu\mu}(t)=0, \quad \nu\neq\mu, \end{aligned}$$

след което интегралът (6) добива вида

$$\text{(9)}\qquad \begin{aligned} x_i(t)&=x_i^0(t)+\cos\omega_i t\,.\,\alpha_i+\frac{1}{\omega_i}\sin\omega_i t\,.\,\beta_i\\ &+\varepsilon\left\{F_i(t)+\sum_{\mu=1}^{N}G_{i\mu}(t)\alpha_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}H_{i\mu}(t)\beta_\mu+\cdots\right\}, \quad i=1,\dots,m,\\ x_j(t)&=e^{-a_j t}\left(\cos\eta_j t+\frac{a_j}{\eta_j}\sin\eta_j t\right)\alpha_j+\frac{1}{\eta_j}e^{-a_j t}\sin\eta_j t\,.\,\beta_j\\ &+\varepsilon\left\{F_j(t)+\sum_{\mu=1}^{N}G_{j\mu}(t)\alpha_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}H_{j\mu}(t)\beta_\mu+\cdots\right\}, \quad j=m+1,\dots,n, \end{aligned}$$

$$x_k(t)=e^{-b_k t}a_k+\varepsilon\left\{F_k(t)+\sum_{\mu=1}^{N}G_{k\mu}(t)\,a_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}H_{k\mu}(t)\,\beta_\mu+\cdots\right\},$$
$$k=n+1,\ldots,N.$$

Заместваме интегралите (9) в системата (1) и сравняваме коефициентите пред еднаквите степени на ε, εa_μ, $\varepsilon\beta_\mu$. Така получаваме за непознатите функции $F_\nu(t)$, $G_{\nu\mu}(t)$, $H_{\nu\mu}(t)$ линейни системи диференциални уравнения, които решаваме при началните условия (7). Следват изразите само на тези функции, които по-нататък ще бъдат необходими:

$$F_i(t)=\frac{1}{\omega_i}\int_0^t f_i[x^0(u),\ \dot{x}^0(u),\ 0]\sin\omega_i(t-u)\,du,\quad i=1,\ldots,m, \tag{10}$$

$$G_{ir}(t)=\frac{1}{\omega_i}\int_0^t\left(\frac{\partial f_i}{\partial x_r^0}\frac{\partial x_r^0}{\partial N_r}+\frac{\partial f_i}{\partial \dot{x}_r^0}\frac{\partial \dot{x}_r^0}{\partial N_r}\right)\sin\omega_i(t-u)\,du,\quad r=1,\ldots,p, \tag{11}$$

$$H_{ir}(t)=\frac{1}{\omega_i}\int_0^t\left(\frac{\partial f_i}{\partial x_r^0}\frac{\partial x_r^0}{\partial M_r}+\frac{\partial f_i}{\partial \dot{x}_r^0}\frac{\partial \dot{x}_r^0}{\partial M_r}\right)\frac{1}{\omega_r}\sin\omega_i(t-u)\,du,\quad r=2,\ldots,p. \tag{12}$$

Тук сме взели пред вид, че съгласно (3) и (8) съществуват зависимостите

$$\frac{\partial x_r^0}{\partial N_r}=P_{rr},\quad \frac{\partial x_r^0}{\partial M_r}\frac{1}{\omega_r}=Q_{rr},\quad r=2,\ldots,p.$$

Тогава от (10), (11) и (12) имаме

$$\frac{\partial F_i}{\partial N_r}=G_{ir},\quad r=1,\ldots,p;\qquad \frac{\partial F_i}{\partial M_r}\frac{1}{\omega_r}=H_{ir},\quad r=2,\ldots,p. \tag{13}$$

Интегралът (9) е периодична функция с видоизменен период $T=(2\pi+2\delta)/\omega_1$ на периода $2\pi/\omega_1$ на (3) за достатъчно малки стойности на ε, a_ν, $\nu=1,\ldots,N$, β_ν, $\nu=2,\ldots,n$, ако

$$(14)\quad \begin{aligned}&[x_\nu]=x_\nu\left(\frac{2\pi+2\delta}{\omega_1}\right)-x_\nu(0)=0,\quad \nu=1,\ldots,N,\\ &[\dot{x}_\nu]=\dot{x}_\nu\left(\frac{2\pi+2\delta}{\omega_1}\right)-\dot{x}_\nu(0)=0,\quad \nu=1,\ldots,n.\end{aligned}$$

Като използваме (9), системата (14) приема вида

$$-2N_1\delta^2+\varepsilon[F_1]+\varepsilon\left\{\sum_{\mu=1}^{N}[G_{1\mu}]a_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}[H_{1\mu}]\beta_\mu+\cdots\right\}+\cdots=0;$$

$$2k_rM_r\delta+\frac{2k_r}{\omega_r}\delta\beta_r+\varepsilon[F_r]+\varepsilon\left\{\sum_{\mu=1}^{N}[G_{r\mu}]a_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}[H_{r\mu}]\beta_\mu+\cdots\right\}+\cdots=0,\quad r=2,\ldots,p;$$

$$(\cos\Omega_s-1)\,a_s+\frac{1}{\omega_s}\sin\Omega_s\,.\,\beta_s+\varepsilon[F_s]+\varepsilon\{\cdots\}+\cdots=0,\quad s=p+1,\ldots,m,$$

$$(15)\quad \begin{aligned}&\left[e^{-a_jT_0}\left(\cos\xi_j+\frac{a_j}{\eta_j}\sin\xi_j\right)-1\right]a_j+\frac{1}{\eta_j}e^{-a_jT_0}\sin\xi_j\,.\,\beta_j+\varepsilon[F_j]\\ &\qquad+\varepsilon\{\cdots\}+\cdots=0,\quad j=m+1,\ldots,n;\end{aligned}$$

$$(e^{-b_k T_0}-1)a_k+\varepsilon[F_k]+\varepsilon\{\cdots\}+\cdots=0, \quad k=n+1,\dots,N;$$

$$-2k_r\omega_r N_r\delta-2k_r\omega_r\delta a_r+\varepsilon[\dot F_r]+\varepsilon\left\{\sum_{\mu=1}^{N}[\dot G_{r\mu}]\,a_\mu+\sum_{\mu=2}^{n}[\dot H_{r\mu}]\,\beta_\mu+\cdots\right\}+\cdots=0,$$
$$r=1,\dots,p;$$

$$-\omega_s \sin\Omega_s \,.\, a_s+(\cos\Omega_s-1)\,\beta_s+\varepsilon[\dot F_s]+\varepsilon\{\cdots\}+\cdots=0, \quad s=p+1,\dots,m;$$

$$-\frac{\omega_j^2}{\eta_j^2}\,e^{-a_jT_0}\sin\xi_j\,.\,a_j+\left[e^{-a_jT_0}\left(\cos\xi_j-\frac{a_j}{\eta_j}\sin\xi_j\right)-1\right]\beta_j+\varepsilon[\dot F_j]$$
$$+\varepsilon\{\cdots\}+\cdots=0, \quad j=m+1,\dots,n,$$

където $\Omega_s=2\pi\omega_s/\omega_1$, $\xi_j=2\pi\eta_j/\omega_1$.

От тази система временно изоставяме първите p уравнения и от $N+2$-рото уравнение до $N+p$-тото включително. От останалите уравнения можем да определим δ, a_s, $s=p+1,\dots,N$, β_s, $s=p+1,\dots,n$, като функции на ε, a_r, $r=1,\dots,p$, $\beta_r=0$, $r=2,\dots,p$, които се анулират при $\varepsilon=0$, $a_r=0$, $r=1, p$, $\beta_r=0$, $r=2,\dots,p$, тъй като функционалната им детерминанта е различна от нула. Така намерените стойности на δ, a_s, $s=p+1,\dots,N$, β_s, $s=p+1,\dots,n$ заместваме в изоставените уравнения от системата (15), а именно от първото до p-тото включително и от $N+2$-рото до $N+p$-тото включително, съкращаваме на ε и получаваме системата

$$\Psi_1\equiv F_1(T_0)+\sum_{h=1}^{p}G_{1h}(T_0)\,a_h+\sum_{h=2}^{p}H_{1h}(T_0)\,\beta_h+\cdots=0;$$

$$\Psi_r\equiv\frac{k_rM_r}{\omega_1N_1}\dot F_1(T_0)+F_r(T_0)+\sum_{h=1}^{p}\left\{\frac{k_rM_r}{\omega_1N_1}\left[\dot G_{1h}(T_0)-\lambda_k\frac{\dot F_1(T_0)}{N_1}\right]+G_{rk}(T_0)\right\}a_h$$

$$+\sum_{h=2}^{p}\left\{\frac{k_rM_r}{\omega_1N_1}\dot H_{1h}(T_0)+H_{rh}(T_0)+\lambda_{rh}\frac{k_r\dot F_1(T_0)}{\omega_r\omega_1N_1}\right\}\beta_h+\cdots+=0, \quad r=2,\dots,p$$

(16) $$\Phi_r\equiv-\frac{k_r\omega_rN_r}{\omega_1N_1}\dot F_1(T_0)+\dot F_r(T_0)+\sum_{h=1}^{p}\left\{-\frac{k_r\omega_rN_r}{\omega_1N_1}\left[\dot G_{1h}(T_0)-\lambda_k\frac{\dot F(T_0)}{N_1}\right]\right.$$

$$\left.+\dot G_{rh}(T_0)-\lambda_{rh}\frac{k_r\omega_r}{\omega_1N_1}\dot F_1(T_0)\right\}a_h+\sum_{h=2}^{p}\left\{-\frac{k_r\omega_rN_r}{\omega_1N_1}\dot H_{1h}(T_0)+\dot H_{rh}(T_0)\right\}\beta_h$$
$$+\cdots=0, \quad r=2,\dots,p;$$

$$\lambda_1=1, \quad \lambda_2=\cdots=\lambda_p=0, \quad \lambda_{rh}=\begin{cases}1, & r=h,\\ 0, & r\neq h.\end{cases}$$

За да има тази система решение за a_r $(r=1,\dots,p)$, β_r $(r=2,\dots,p)$, които при $\varepsilon\to0$ се обръщат в нула, необходимо е да са изпълнени условията

$$\Psi_1^0\equiv F_1(T_0)=0,$$

(17) $$\Psi_r^0\equiv\frac{k_rM_r}{\omega_1N_1}\dot F_1(T_0)+F_r(T_0)=0,$$

$$\Phi_r^0\equiv-\frac{k_r\omega_rN_r}{\omega_2N_1}\dot F_1(T_0)+\dot F_r(T_0)=0, \quad r=2,\dots,p.$$

Достатъчно условие, за да определим α_r $(r=1,\ldots,p)$, β_r $(r=2,\ldots,p)$ от (16), е функционалната детерминанта на левите страни относно α_r и β_r при $\alpha_r=\beta_r=0$ да бъде различна от нула, т. е.

$$(18)\quad \Delta=\frac{D(\Psi_1,\ldots,\Psi_p,\Phi_2,\ldots,\Phi_p)}{D(\alpha_1,\ldots,\alpha_p,\beta_2,\ldots,\beta_p)}=\frac{1}{\omega_2\ldots\omega_p}\frac{D\left(\Psi_1^0,\ldots,\Psi_p^0,\Phi_2^0,\ldots,\Phi_p^0\right)}{D(N_1,\ldots,N_p,M_2,\ldots,M_p)}\neq 0.$$

Условията (17) представляват система от $2p-1$ уравнения с неизвестни N_r $(r=1,\ldots,p)$, M_r $(r=2,\ldots,p)$. Ако намерените реални решения на (7) изпълняват неравенството (18), на всяко решение на (17) съответствува периодично решение на (1) от вида (9) с приблизителен период $T_0=2\pi/\omega_1$, което при $\varepsilon=0$ се обръща в решението (3) на пораждащата система.

ЛИТЕРАТУРА

1. Cesari, L. Asymptotic Behavior and Stability Problems in Ordinary Differential Equations. Berlin, 1959.
2. Брадистилов, Г. и Г. Бояджиев. Периодични решения и устойчивост на една квазилинейна автономна система диференциални уравнение при кратни корени на фундаменталното уравнение. Год. на ВТУЗ, 3, Математика, кн. 1, 1967, 5—19

Постъпила на 8. V. 1969 г.

ПЕРИОДИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ ОДНОЙ КВАЗИЛИНЕЙНОЙ АВТОНОМНОЙ СИСТЕМЫ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ УРАВНЕНИЙ ПРИ КРИТИЧЕСКОМ СЛУЧАЕ

Георги Брадистилов и Георги Бояджиев

(Резюме)

В работе рассматривается система дифференциальных уравнений (1), где ε является малым положительным параметром, $x=(x_1,\ldots,x_N)$ — вектором, а $f_\nu(x,\dot{x},\varepsilon)$, $\nu=1,\ldots,N$, аналитичными функциями x, $\dot{x}$, ε; при том $a_j\neq 0$, $b_k\neq 0$, $\omega_j^2-a_j^2>0$.

К системе (1) приводится ряд задач из техники и физики.

При известных условиях доказывается существование периодических решений системы (1) с периодом $\frac{2\pi}{\omega_1}+o(\varepsilon)$ при критическом случае кратных частот $\omega_r=k_r\omega_1$, $r=2,\ldots,p$, $p\leq m$, k_r — целые числа.

PERIODIC SOLUTIONS OF A WEAKLY NONLINEAR AUTONOMIC SYSTEM DIFERENTIAL EQUATIONS BY CRITICAL CASE

Georgi Bradistilov and Georgi Boyadžiev

(Summary)

In this paper it is considered the system of differential equations (1), where $x=(x_1, \ldots, x_N)$ is a vector; $f_\nu(x, \dot{x}, \varepsilon)$, $\nu=1, \ldots, N$, are analitic functions of x, $\dot{x}$ and of the small positive parameter ε; $a_j \neq 0$, $b_k \neq 0$, $\omega_j^2 - a_j^2 > 0$.

Many problems from physics and technics reduce to the system (1).

There are found the conditions about the existence of periodical solutions (1) with period $\frac{2\pi}{\omega_1} + o(\varepsilon)$ in the critical case of the multiple-frequences $\omega_r = k_r \omega_1$, $r=2, \ldots, p$, $p \leq m$, k_r — integral number.